

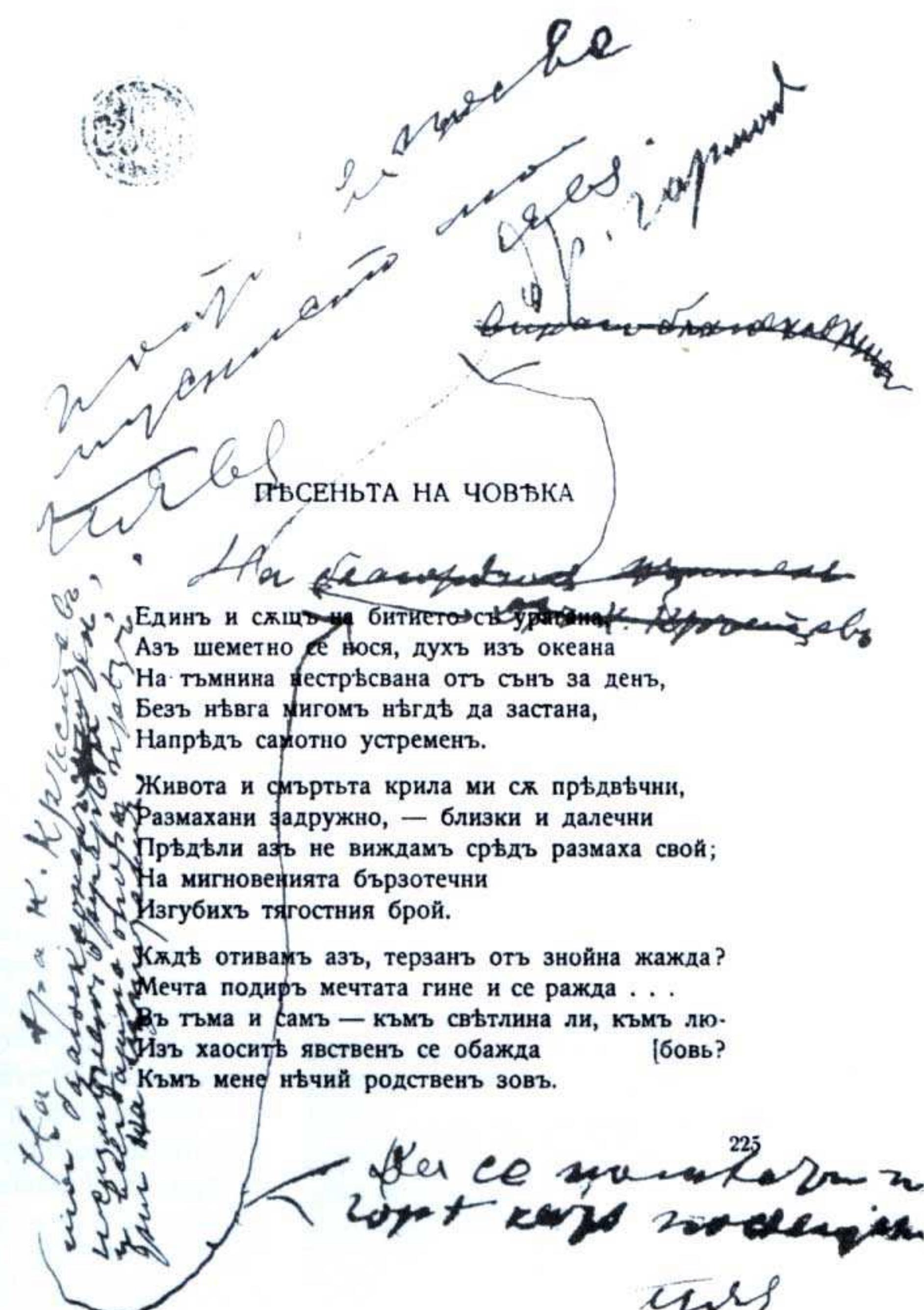
ЯВОРОВ АИСТ

Октомври 2014 г.

Чирпан

Издание на: Къща музей „П. К. Яворов“ – Чирпан, Катедра „Българска литература“ на Великотърновския университет, Литературноисторическа школа към Департамент „Нова българистика“ на Нов български университет, Фондация „Яворов“

100 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА ЯВОРОВ * 60 ГОДИНИ КЪША МУЗЕЙ „ПЕЙО К. ЯВОРОВ“ – ЧИРПАН

Фрагменти за смъртта на Яворов

Михаил НЕДЕЛЧЕВ

1.

Смъртта на Яворов на 16 октомври 1914 г. е не само велика българска трагедия заради така ранното прекъсване на живота на един от двамата ни велики – наред с Ботев – поети. Гибелта на Яворов, след тази почти цяла година на битие в смъртта (времето между двете самоубийства), е върховната принуда над всички нас да мислим за смъртта, да мислим същностно смъртта. Трагедията на Яворов ни дава възможността да не бъдем посредствени, парещият спомен за нея ни кара да се опитваме в някои свои мигове да живеем на предела. Не е възможно, разбира се, подобно на Яворов, всички ние, четящите и помнещите българи, да сме преизпълнени така непрекъснато с това саморазядане на покоя.

Не е възможно всички ние, всеки един от нас, да сме подложени през целия си живот на това несекващо страдание. Това е непосилен дял, той е само за малцина избрани. Но Яворов е наистина не само велик български поет. Той е и национален трагически герой на модерните времена, защото бе живял така пределно и зарад всички нас. Онова деца, боя се зарад вас бе боязън и зарад предсуетената възможност ние да не се окажем на висотата на даденото ни послание, да не можем винаги да следваме сенките на облаците.

Да имаш такъв национален поет, да имаш такива двама национални поети, е велико и драматично-щастливо бреме за една национална общност. Съдбовното сплитане на биографиите им със съдбите на двамата български апостоли на свободата, съграждането на четворната свръхзначима система от биографии (Левски

и Ботев, Гоце и Яворов), потапянето на Поета във вихрите на националната революция, всичко това придава и съвсем друг допълнителен смисъл на модерната трагедия на раздвоеното съзнание – в сравнение с драмите на други велики световни поети от епохата като Александър Блок, Ендре Ади, Райнер-Мария Рилке...

Така смъртта на Яворов става за българската общност (след толкова значещото, направо символно участие и в първата Балканска война) и един от историческите предели за възможностите да се постига националния обединителен идеал. Всичко това поставя Яворовата съдба в една изключителна стереосреда, тя звучи на всички равнища на общностното ни битие. Тази съдба поема мащабите на един могъщ симфонизъм, вплита се в безброй други разкази.

60 години къща музей „Пейо К. Яворов“ – Чирпан

Духовният храм на Чирпан

Тодор ИВАНОВ

През 2014 г. се навършват 60 години от откриването на къща музей „Пейо К. Яворов“ в град Чирпан. Но родната къща на Яворов става духовен храм много скоро след смъртта му. Мина Крачолова, голямата сестра на поета, отделя една от одаите на Крачолови за поклонници и почитатели. Поетът Гео Милев съществува близките на Яворов да съхранят автентичността на обстановката и подредбата на вещите в дома му, защото един ден той ща стане народен музей.

На 31 октомври 1954 г., за 40-годишнината от смъртта на Яворов, родният му дом е обявен за музей. Заслугата е на неговата племеница и изследователка Ганка Найденова-Стоилова. На откриването слова произнасят Дора Габе и Божидар Божилов.

През 1973 година музеят е разширен с откриването на експозиционна зала, включваща фототабла и оригинални вещи. Експозицията е открита благодарение на поета Павел Матев, който по това време е министър на културата и изкуствата, и благодарение на архитекта Стефан Стамов.

Къща музей „Пейо Яворов“ се намира в централната част на града и целогодишно приема посетители от страната и чужбина. На 13 юли 2006 г. музеят е включен в Национално движение „Опознай България. 100 национални туристически обекта“. Поезията на Яворов отвежда в родния му дом неговите почитатели, за да се докоснат до автентичната обстановка.

Музеят организира национални и общински ученически конкурси за рецитация, за лично творчество, за рисунка, викторини, премиери на книги, концерти, творчески срещи, нощ на музеите.

От 1968 година в Чирпан се провеждат ежегодните Яворови юнарски дни. Откриването им става на рождения ден на поета – 13 юни, а значимостта им ги превръща в център на културния календар на града и страната.

Яворов е българският световен поет. Той е автор на над 160 стихотворения, събрани в три стихосбирки, които са преведени на повече от 20 езика, сред които руски, белоруски, украински, полски, чешки, немски, английски, арменски, японски, китайски, италиански, френски, румънски и др. За популяризирането на Яворовото творчество отвъд пределите на България допринасят и трите Яворови вечери, в организирането на които вземат участие и представители на музея – през 1963 г. във Варшава, през 2010 г. в българския културен център в Париж, когато биха представени том I – „Стихотворения“ от Яворовия седемтомник и юбилеен вестник „Памет за Мина“, и през 2014 г. в българския културно-информационен център в Скопие, когато тема на вечера бе „Яворов и Македония“.

През годините музеят си сътрудничи активно с Община Чирпан, Община Поморие, Община Елена – родното място на Мина Тодорова, с Националния литературен музей, с къщата музея на Яворов в София, с НЧ „Просвета 1888 г.“ – Поморие, с къща музей „Димчо Дебелянов“ в Копривщица, с къща музей „Гео Милев“ в гр. Стара Загора, с училищата в България, които носят името на Яворов, с българските училища в Париж, с българските културни центрове в Париж и Скопие, с „Алианс Франция – България“.

За да се преклонят пред Яворов, в музея са идвали най-големите представители на българската интелигенция, както и световни имена като Пабло Неруда, Назым Хикмет, Десанка Максимович, Ян Кошка, проф. Георги Гачев, проф. Александър Манъков, Юрий Любимов, Владимир Висоцки, проф. Оливер Базан и проф. Денис Фадда.

След ремонта на музея, обновяването на експозицията и построването на открита сцена в двора по проект „Музейен ансамбъл „Пейо Крачолов Яворов“ с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Регионално развитие 2007–2013“, съфинансиран от ЕС чрез Европейския фонд „Регионално развитие“ за 1,370 млн. лв. през 2013 г. посещаемостта се увеличава.

Музеят е организатор на съвместни прояви с арменската общност в България, като последната бе през 2014 г. на откритата сцена в къща музей „Пейо К. Яворов“.

Ценни издания на музея през последните години са веснниците „Памет за Лора“, „Памет за Мина“, „Яворов лист“ и сборникът „Яворов пътеводител“.

Моят музей на ул. „Крачолови“

Ина ИВАНОВА

Всеки град си има светъл център на тежестта, който не зависи нито от времето, нито от модата, нито дори от хората му. В моя Чирпан това винаги е бил музеят на Яворов. Домът с най-белите стени – и буквально, и метафорично.

Зашоцът в Чирпан Яворов е икона.

Къщата музея на ул. „Крачолови“ 26 е посещавана от поколения ученици – няма чирпанско дете, което да не е ходило там. Аз също. Това е първата възрожденска къща, която съм виджала и вдъхвала отлизо. Помня колко ме порази минималистичната обстановка. Помислих си, че хората са можели да живеят и с толкова малко – легло, миндири, черга в топли цветове, медни съдове, които греят като сънца. Не ви се явява? Но е истината. Децата виждат такива неща, но на никого не казват, а после забравят.

И аз никому не споделят тогава. Но някак съм успяла да запомня. Даже мирисът на дърво, онзи специфичен аромат на старите къщи. И ето – сега искам да го запиша. Зашоцът всяко докосване до Историята е лично. И остава.

Много пъти след това съм влизала в музея. По неравния калдъръм съм оразмерявала крачките си като жените от рода Крачолови, гледала съм широкото небе над двора, гледала съм ярките цветя – дето всяка година избуват. Жълти нарциси и червени лалета. Здравец и мушкато. Знам, че пролет след пролет някой сади, за да ги има и че това е грижа, която повече дава, отколкото взема.

Музеят е нова уникално място, което е живо заради усилията и всеотдайността на хората, които му служат. Зашоцът – уверена съм – те не просто работят за него. Всички помним поета на Чирпан – Димитър Данайлов, уредник в къща музей „Яворов“ дълги години: „Кажете ми, къде другаде щях да видя Назым Хикмет и да разговарям с него? С Пабло Неруда? Къде щях да видя измъчения прозирание, че сме прашинки, залутани в необятната Вселена.

Яворов го е знаел. Къщата му го помни. За нас остава само всяка година през януари да запалим огъня пред паметника на поета. И да го четем през всички сезони на живота си.

Според съвременници още през 1924 г. за 10-годишнината от смъртта на поета тук

Златина КОЛЕВА

На 16 октомври 1914 г., за да запази своето човешко достойнство, Яворов слага край на живота си. Сто години след смъртта си Яворов продължава да вълнува както с поетичното си творчество, така и с трагичния си живот.

Още приживе той е любим поет на своите съвременници. Анкета на в. „Нова балканска трибуна“ от 1910 г. определя Яворов и Иван Вазов за най-любими живи български писатели.

На 21.11.1914 г., непосредствено след смъртта на Яворов, студентското литературно-филологическо дружество организира в Народния театър траурно утро в памет на поета. Слова произнасят Владимир Василев и В. Минев.

В следващите месеци паметта на поета е почетена с множество траурни утра, сказки, литературно-музикални вечеринки, любителски представления на драмите му, публикации в печата.

През 1915 г. в София приятели и почитатели на поета създават комитет „П. К. Яворов“, който има за цел да се погрижи за украсяване на гроба на поета и поддръжката му в добър вид, както и да се издигне паметник или да се постави негов бюст на едно от видните места в столицата. Последвалата война прекъсва дейността на комитета, взъбновен през 1919 г. в състав: Б. Пенев, Вл. Василев, Ив. Лазаров, М. Генов, Ал. Паскалев и д-р Т. Николов. Комитетът си поставя задача да събере всички ръкописи, писма и бележки на поета, както и всички статии и отзиви за неговото творчество в български и чуждестранния печат и със събрани книжа и документи да образува Архив-музей П. К. Яворов. За целта комитетът се обръща към всички културни дейци, учители и културни дружества в провинцията с позив да събират суми чрез подписки, даване на вечеринки, утра и създаване на специални броеве за Яворов (например сп. „Златогор“ от 1920 и 1924 г.)

По повод пет години от смъртта на Яворов е отпечатан Яворов споменик с текстове на Иван Вазов, Боян Пенев, Михаил Кремен, Александър Балабанов, Елин Пелин, Михаил Арнаудов, Владимир Василев, Цанко Церковски, Дора Габе, Иван Шишманов и др.

Първите годишници са достойно отбелязани в изданията, близки на ВМРО. По случай 15-годишнината от смъртта на поета Анхиало (Поморие) през 1929 г. е издаден туристически лист „Яворовски скали“, а във връзка с откриването на бюст-паметника на Яворов в Чирпан е отпечатан листът „Яворова прослава“. През същото десетилетие излизат още няколко издания в Чирпан – студенски, младежки, ученически. През 1935 г. във връзка с освещаването на паметника на Яворов от скулптора Григорий Ахаронян в Борисовата градина в София е издаден „Яворов лист“ от арменски комитет. През 1939 г. за 25-годишнината от смъртта на Яворов е подгответ голям литературен вестник под редакцията на Михаил Арнаудов и с участието на Ганка Найденова, Владимир Василев, Д. Б. Митов и др. През 1958 г. отново в Чирпан излиза юбилеен лист за 80-годишнината от рождението на поета – студенски, младежки, ученически. През 1959 г. във връзка с отбелязването на паметника на Яворов от скулптора Григорий Ахаронян, поставен година по-късно в Кюстендил, а негов копия през 1935 г. в Борисовата градина и през 1954 г. в столицата на Армения Ереван.

За кратко време са събрани 20 000 лв. В инициативата се включват културни дейци, учители и културни дружества от всички краища на страната – Разград, Плевен, Бургас, Троян, Пазарджик, Севлиево, Видин, Асеновград, Белоградчик, Враца и др. В полза на фонда братя Владигерови дават концерт, а Народният театър – едно свое представление.

14 години след смъртта на поета на гроба му е поставена скулптура „Бежанка македонка“ или

ако е известна още „Майка Македония скърби за своя син“, дело на проф. Иван Лазаров. В същата година е изработен и първият бюст паметник на поета от арменския скулптор Григорий Ахаронян, поставен година по-късно в Кюстендил, а негов копия през 1935 г. в Борисовата градина и през 1954 г. в столицата на Армения Ереван.

За 20-годишнината от смъртта на поета е открит и първият му бюст паметник в родния му град Чирпан, изработен от скулпторката проф. Мара Георгиева със средства на чирпанлии и дарения на пловдивски арменци.

Паметници на Яворов днес има в Поморие, Странджа, Пловдив, Гоце Делчев, Разлог, Благоевград, Банско, Сандански, Кюстендил, София, Ямбол.

Един от скулпторите, които продължително време работят по темата Яворов е Иван Блажев. Негови са паметниците в София – пред музея на поета, в Поморие – до Яворовите скали, в Чирпан – в парк „Яворов“ и барелеф в началото на улица „Пейо Яворов“, паметен знак барелеф на сградата на Радио Стара Загора, на къщата в София, наричана „Витошка“ и „Солунска“, в която Яворов се самоубива...

Безспорно най-високата форма на преклонение на музеите на поета, създадени през 60-те и 70-те години на миналия век. Инициативата за тяхното създаване е много по-ранна. Още през 1924 г. на 10 годишнината от смъртта на Яворов в Чирпан идват на ритуално преклонение столични творци и Гео Милев предлага на близките на Яворов да запазят в автентичен вид атмосферата на родния му дом, убеден, че къщата ще стане музей. През 1938 г. чирпанският кмет Теньо Стоилов оглавява

Стогодишнината от рождениято на Яворов се отбелязва изключително тържествено. Празничните линии са включени в голиншната културна програма

Знаци на паметта

Паметникът на Яворов в градската градина в Чирпан, дело на скулптора Иван Блажев, окачен с венци на признателност по време на Яворовите дни през 1935 година.

бъде откупена и превърната в музей. За съжаление последвалата война осуетява това намерение. През 50-те години племенницата на поета Ганка Найденова-Стоилова води своите битки, за да има Яворов музей, при това не един, а три – в родния му дом в Чирпан, в трагичната софийска квартира на „Раковска“ 136 и в една стара къща в Поморие. Лично Вълко Червенков дава благословията си за създаване на първия музей – родната къща на поета в Чирпан, който днес е единственият реално функциониращ. Музеят е открит на 31 октомври 1954 г.

Тази година къща музей „П. К. Яворов“ за своя 60-годишен юбилей бе отличена с бронзов медал от Международната асоциация „Френски Ренесанс“. Това е първият български музей, удостоен съвместно с други културни институции се осъществяват редица прояви: научни конференции, юбилейни научни съборници, фототипни издания на „Подир сенките на облаците“, „Личните бележници на Яворов“ съвместно с Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 7-томно издание на Яворовото творчество, от което до сега са излезли първите три тома с поезия, проза и драми, документален филм, посветен на 100-годишнината от смъртта на Мина Тодорова „Тя, мина. Мина“, представен в редица градове на България, в Бретан, Париж, Скопие и др., международен пленер по живопис, съучастие в различни конкурси – за литературно-творчество, за рецитация на Яворова поезия, за рисунка, учредяване на стипендии за изявени талантливи ученици от СОУ „П. К. Яворов“ – Чирпан и др.

На 21.06.2014 г. арменската общност в България проведе в пръв път в Чирпан фестивал „Поклон пред Яворов“ по повод 100 години от смъртта на поета и 115 години от създаването на стихотворението „Арменци“. Намерението на организаторите е този фестивал да стане ежегоден. Домакините – къща музей „П. К. Яворов“ – получиха пленен лар – копие на първия бюст паметник